

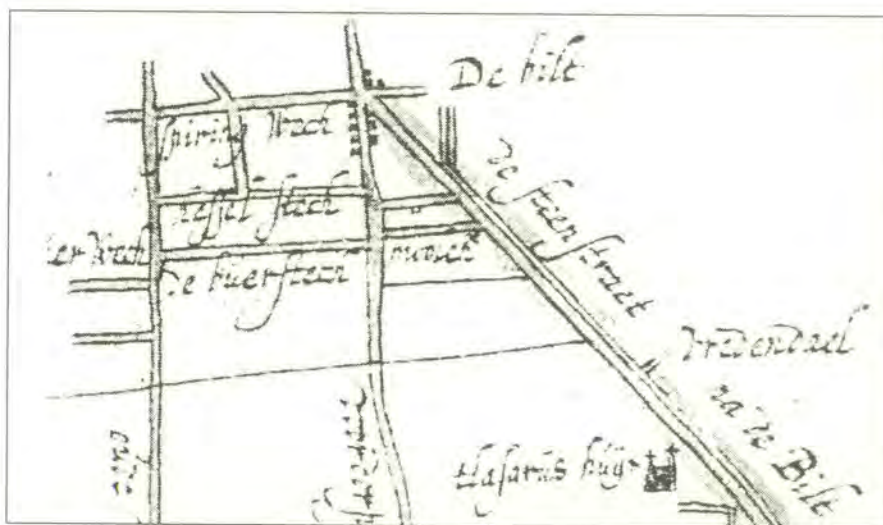
BILTSE STRATEN EN WEGEN, LANEN EN STEGEN V

Lies Haan-Beerends

In de vierde aflevering van *Biltse straten en wegen, lanen en stegen* tipte ik reeds aan dat er blijkens de notulen van de gerechtsvergaderingen in 1782 weer problemen waren waarbij de heer Frederik Jan van Westrenen van Themaat, eigenaar en bewoner van Houdringe, betrokken was. In bedoelde aflevering was de wateroverlast aan de orde die sommige bewoners van de Dorpsstraat vanouds Steenstraat ondervonden ten gevolge van de te hoge waterstand in de pas aangelegde Houdringervaart. In aflevering III heb ik u verteld over de meningsverschillen die er waren met de heer Van Westrenen betreffende het verleggen van de Visserssteeg en een aan te leggen brug. In deze aflevering hebben de problemen te maken met de slechte staat van onderhoud van de *Spieringweg*, zijnde het gedeelte van de tegenwoordige Soestdijkseweg-Zuid tussen de Dorpsstraat vanouds Steenstraat en de Groenekanseweg.

De naam *Spieringwech* komt al in 1641 voor op een kaart betreffende een ontworpen maar nimmer gegraven vaart tussen Utrecht en de Eem. Ook in diverse oude transportakten wordt de naam genoemd. Onder andere in een akte uit 1661 waarbij aan de heer Johan van

Mamuchet, heer van Houderingen, grond gelegen langs de *Spieringhswech* verkocht werd. Er bestonden vroeger geen afspraken over de spelling. De wijze van schrijven verschilt daarom nog weleens. In het vervolg van dit verhaal zal ik verder de schrijfwijze *Spieringweg* gebruiken.

Detail van een kaart uit 1641, gemaakt i.v.m. plannen voor een aan te leggen verbindingstvaart met de Eem.

De schout van De Bilt was op 25 oktober 1782 ontboden bij de Edele Mogende Heren Gedeputeerden van de Staten van Utrecht omdat gebleken was dat de *Spieringweg* in een zeer slechte staat van

onderhoud verkeerde. Ook in 1764 waren er al problemen geweest betreffende de slechte staat van deze weg. De schout, Adrianus Boij, was daarvan op de hoogte. Middels gerechtelijke procedures hadden

de Edele Mogende Heren toen geëist bepaalde maatregelen te treffen. Er was echter, na bijna twintig jaar, nauwelijks iets aan de verbetering van de weg gedaan. De Edele Heren spraken daar hun verwondering over uit. De schout werd gelast zich over de zaak te buigen en schikkingen voor te dragen "volgens welke die weg voortaan onder de schouwe gebragt" zou worden, gelijk dit gebeurde met de andere wegen in het gerecht.

De schout werd dus met een opdracht naar huis gestuurd. Op 18 november 1782 werd er naar aanleiding van deze kwestie een speciale gerechtsvergadering belegd. Niet alleen schout en schepenen waren daarbij aanwezig, maar ook de heren Frederik Jan van Westrenen van Themaat, David Hoesch, C. Hogeveen die de heer W. Straalman vertegenwoordigde, Willem Stam en Cornelis Amoreus. De schout las de door de Edele Mogende Heren opgestelde resolutie voor, waarna er door hem een rondvraag gehouden werd. De heer Van Westrenen, evenals de heer Mamuchet zich noemende 'Heere van Houdringen', bood een 'advies in scriptus' aan waaruit bleek dat hij de mening was toegedaan dat de *Spieringweg* door schout en schepenen in goede staat diende te worden gebracht. Noch de schout, noch het gerecht, noch de geërfden waren volgens hem bevoegd 'een schouwe te leggen op die weg'. Het landgoed Houdringe grensde aan bedoelde weg. Uit dien hoofde zou hij, wanneer deze weg onder de schouwplicht zou komen te vallen, verplicht worden de weg deels te onderhouden. Blijkens zijn schrijven had Van Westrenen angst, zich dan "met opzigte tot zijne boomen en losplaatzen op dezelve" te moeten gedragen "na het goedvinden van Schout en Gerecht". Daar protesteerde hij nadrukkelijk tegen!

De heer David Hoesch, wiens vrouw Claudia Haasbroek in 1779 Jagtlust had gekocht, zei wel wat te willen bijdragen in de kosten van het herstellen van de weg.

Maar met het onderhoud wilde hij niet belast worden. De heer C. Hogeveen zei het met zijn opdrachtgever, de heer W. Straalman, te zullen overleggen, waarna hij tijdens een volgende bijeenkomst diens mening zou kenbaar maken. De schout gaf namens de heer Hovy te kennen dat deze ook bereid was in de kosten van herstel bij te dragen. Hij had dan weliswaar geen landerijen langs de *Spieringweg* liggen (in 1779 waren Bildzigt en Meyenhage door Hovy aangekocht), maar toch had de schout gemeend hem te moeten adviseren in de kosten bij te dragen, evenals anderen die belang hadden bij het maken van die weg. Willem Stam was het daar mee eens, zij het dat ook hij niet onderhoudsplichtig wenste te worden. Ook Cornelis Amoreus was de mening toegedaan dat de weg hersteld diende te worden. Hij zei "dat hij voor zijn aandeel daer in ook wel wilde contribueeren, dog dat het onderhoud van dien, moest komen ten lasten van het Gerecht". Cornelis trad niet alleen op als een van de geërfden. Hij was tevens de officieel in 1775 door de ambachtsheer aangestelde gerechtsbode en schutmeester.

Na de geërfden gehoord te hebben stelde de schout voor dat, indien zij genoeg zouden bijdragen om de weg te herstellen, er een aanbesteding zou worden gedaan waarbij niet alleen het herstel maar ook het onderhoud van de weg zou worden uitbesteed. Er zou na het herstel een schouw-brief kunnen worden opgesteld die ter goedkeuring aan de Staten voorgelegd diende te worden. De weg zou in het voor- en najaar op kosten van de aannemer(s) moeten worden geschouwd en zondig gerepareerd. De kosten die daarvoor aan de aannemer(s) verschuldigd zouden zijn, zouden voor de helft ten laste kunnen komen van de ingelanden (grondbezitters). De andere helft zouden de in- en opgezetenenen (inwoners) moeten bijdragen. Men meende, dat wanneer de weg eenmaal in goede staat zou zijn gebracht, de kosten van schouw en onderhoud niet hoog zouden zijn. Wel was het natuurlijk nodig

de ingelanden vooraf te 'convoceren' (ter vergadering bijeenroepen), want zonder hun 'consent' (toestemming) kon men hen immers in de toekomst niet belasten met de te maken kosten.

Er werd dus een volgende vergadering belegd op woensdag 15 januari 1783 waarvoor alle gerfden (grondbezitters, grote pachters) waren uitgenodigd. In de kantlijn van de notulen van bedoelde vergadering stond vermeld wie ter vergadering aanwezig waren. Sommige geërfdren waren in eigen persoon aanwezig. De heer Van Westrenen natuurlijk, eigenaar en bewoner van Houtringe. De heer Jan Willem van Musschenbroek, die in 1774 het huis Weltevreden had aangekocht. De rentmeesters Van Nes en Kol, die de bezittingen van de voormalige kloosters beheerden. De heer mr. Jacob Adriaan van den Heuvel, advocaat bij het Hof van Utrecht en deken van het Kapittel van St. Marie, sinds 1766 eigenaar van de buitenplaats Arenberg. Cornelis Amoreus, eigenaar van de herberg 't Staten Wapen, was eveneens een van de aanwezigen. Hij was niet alleen een van de geërfdren, maar

hij was ook gastheer, daar de gerechtsvergaderingen al jaren in zijn herberg gehouden werden. Ook nog enkele andere personen die woonden en / of bezittingen hadden in of langs de Dorpsstraat, maakten deel uit van de vergadering. De smid Cornelis Staal bijvoorbeeld. De dames Voet van Winssen en De Smeth werden vertegenwoordigd door hun tuinman, evenals de heer Boreel. De laatste was gehuwd met Johanna Barbara Voet van Winssen. In 1774 was mr. Jacob Boreel eigenaar geworden van de buitenplaats Vrijheidslust. Agatha Alewijn de Smeth was de toenmalige eigenaresse van Beershoten. Met haar hebben we kennis gemaakt in aflevering II van deze reeks. Er waren toen problemen met betrekking tot het recht van overpad over het *Vogelkopersdijkje*.

De schout lichtte de aanwezigen in over het feit dat de Edele Mogende Heren Gedeputeerden geordonneerd hadden de vervallen *Spieringweg* te herstellen en nadien onder de schouw te brengen, net als de andere wegen binnen het gerecht. Evenals op de vorige vergadering had de heer Van Westrenen zijn visie schriftelijk

Ansichtkaart uit 1900, met het begin van de Spieringweg en de toenmalige ligging van de Houtringervaart.

kenbaar gemaakt. Hij voelde niets voor het plan. Het gerecht diende zijns inziens voor herstel en onderhoud te zorgen.

De overige geërfden waren allen eensgezind van mening dat de weg hersteld diende te worden. Als mogelijke oorzaak van de slechte toestand van de weg werd geopperd het feit, dat de heer Van Westrenen in 1780 een heul had laten weghalen die er voordien in dat deel van de *Spieringweg* geweest was. Men was de mening toegedaan dat, wanneer er weer een heul zou worden aangebracht, de problemen deels verholpen zouden zijn. Bovendien moest men er volgens de geërfden op toezien, dat er geen mest en vuilnis op de weg gelegd werd, want 'de uitseperingen van zodanige vochten' brachten ook schade aan.

De geërfden konden en wilden niet

Detail van de kadastrale kaart nummer 15, opgemaakt in 1832. Sectie D 236 betreft Staten Wapen (in 1832 Koopmans Welvaren geheten), sectie D 235 t Wapen van Schotland (in 1832 De Zwaan genoemd), sectie D 227b de *Spieringweg* en sectie B 96 de *Houderingervaart*.

uitmaken wie tot het herstel en het onderhoud verplicht zouden moeten worden. Zij waren de mening toegedaan dat de Edele Mogende Heren dat moesten beslissen. Wel werd opgemerkt, dat de heren Van Westrenen en Amoreus de gezamenlijke eigendom van het voorste gedeelte van de weg bezaten, terwijl de landerijen die ter weerszijde van het resterende gedeelte van de *Spieringweg* gelegen waren, tot de eigendommen van de heer Van Westrenen behoorden. Uit dien hoofde zou het dus logisch zijn dat Amoreus en vooral Van Westrenen het grootste deel van de te maken kosten zouden moeten opbrengen. Cornelis Amoreus, de officieel aangestelde schutmeester, had achter zijn herberg een stuk land waar niet alleen zijn eigen vee, maar ook het geschutte vee kon grazen. Dat stuk land liep achter de naastgelegen herberg 't Wapen van Schotland door tot aan de *Spieringweg*. Op de eerste kadastrale kaart van 1832 is dat nog te zien.

Er werd na afloop van de vergadering besloten de bevindingen van de geërfden aan de Gedeputeerden mede te delen, waarna de Edele Mogende Heren konden beslissen hoe de kwestie opgelost diende te worden. De gerechtsnotulen vertellen niet de afloop van het verhaal. Uit de gerechtsnotulen blijkt niet dat in de daarna volgende jaren de *Spieringweg* werd geschouwd. Op 24 juni 1800 bijvoorbeeld, bijna twintig jaar nadien, werden blijkens de notulen de hoofdsloten, de Hessesteeg, Veenweg, de weg langs de Bisschopswetering, de Moolensteeg, Oostbroekseweg en de brug van mevrouw Van Themaat geschouwd. Over het schouwen van de *Spieringweg* werd (en was in al die jaren daarvoor) niets gemeld!

Niet alleen in 1764 en 1782 waren er problemen met de *Spieringweg*. E.E. Gewin maakt in zijn boekje *De Bilt een Utrechtsch dorp in vroeger eeuw* melding van een aantekening uit 1702, waarin beschreven stond dat de *Spieringweg*

's winters onbegaanbaar was. Het water van de herberg t Wapen van Schotland stroomde toen vrijelijk af over de weg waardoor deze zeer modderig was. Het plaatselijk bestuur liet puin in de modderpoel storten teneinde de toestand van de weg te verbeteren. Bovendien moest de herbergier een heul aanbrengen. Zou dat de heul zijn geweest die Frederik Jan van Westrenen had laten weghalen? De gerechtsnotulen maken het ons niet duidelijk.

J.W.H. Meijer maakt in zijn boek *Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven* op bladzijde 80 melding van het feit dat er ook in 1649 problemen waren geweest. De toenmalige 'gebueren en opgezetenen' van De Bilt hadden bij de Staten hun beklag gedaan over het vuile water dat werd geloosd bij de herberg 't Wapen van Schotland, gelegen op de hoek van de Dorpsstraat en de *Spieringweg*. De onwelriekende geuren werden als zeer hinderlijk ervaren. De Staten hadden toen ook beslist dat er een heul aangelegd diende te worden, waardoor het vuile water niet meer over de weg spoelde maar in de sloot werd afgevoerd. Was die heul nooit aangelegd, of was die vóór 1702 eveneens verwijderd? Over die vroege periode is in de resolutieboeken niets te vinden.

Betreffende de weg naar Soestdijk werd in 1815 geschreven: "loopt er verder eene weg in zandgrond bestaande Noordoostwaards, voorbij de buitenplaats Jachtlust naar Soestdijk, zijnde deze weg in het zomer seizoen zwaar om te gaan, lopende tusschen wei, bouw en heilanden door". De moeilijke begaanbaarheid van de weg in de zomer was geen vreemd verschijnsel.

Dat was met de meeste zandwegen het geval. De weg naar Soestdijk, en dus ook de *Spieringweg* vormde daarop geen uitzondering. De meeste wegen waren

immers slechts zand- of kleiwegen, soms met puin verhard. De Steenstraat was, zoals de naam al doet vermoeden, daarop een uitzondering. Die was al sinds honderden jaren met stenen bedekt. Al moet men ook daarbij bedenken dat er allerminst van een glad plaveisel sprake was. In het begin van de negentiende eeuw ontstonden er professioneel aangelegde wegen die veelal als tolgeweg gexploiteerd werden. De Soestdijkseweg is daar een voorbeeld van. De *Spieringweg* maakte echter nooit deel uit van de tolgeweg. Die begon ter hoogte van de Groenekansweg, daar waar we nu nog het tolhuisje kunnen vinden.

Wellicht vertellen de raadsnotulen, in het Biltse gemeentearchief te vinden vanaf het jaar 1818, meer over de *Spieringweg* en over de andere Biltse straten en wegen, lanen en stegen. Ik zal ze er op gaan uitpluizen en u er, indien er aardige dingen te voorschijn komen, verslag van doen. Maar eerst heeft u nog een aflevering te goed met wetenswaardigheden die ik nog in de gerechtsnotulen gevonden heb.

Daarover zal aflevering VI van deze serie dus gaan.

Bronnen:

- Resolutieboeken van de vergaderingen van het Gerecht, GAB 1-3
- *De Utrechtse Gemeenten in 1815 in vraag en antwoord*, 1^e Herdruk 1976, uitgave van de provincie Utrecht 1972
- Gewin, Everard E., *De Bilt een Utrechtsch dorp in vroeger eeuw*, heruitgave van de Historische Stichting Oostbroek en De Bilt, voorjaar 1991
- Meijer, J.W.H., *Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven*, Bunnik 1995
- Bestanden van de vereniging Historische Kring dOude School

Voorgaande afleveringen: nr. 23, juninummer 1998 blz. 10,
8^e jaargang nr. 1 blz. 14,
9^e jaargang nr. 2 blz. 33,
9^e jaargang nr. 3 blz. 52.
